

Bu sayımız, 15 Temmuz Şehitlerine ithaf edilmiştir...

muhafazakârdüşünce

15 temmuz'un ışığında Türkiye

kadim

MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE/THE JOURNAL OF CONSERVATIVE THOUGHT

4 aylık yerel süreli düşünce dergisi

Yıl Year: 13 • Sayı Issue: 49 • Eylül september - aralık december 2016

ISSN 1304-8864

Kadim Yayınları Adına Sahibi/Owner: Serhat Buhari Baytekin
Genel Yayın Yönetmeni/General Director: Selman Salim Kesgin

Genel Koordinatör/Administrative Coordinator: Üzeyir Tekin
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor: S. Buhari Baytekin
Yurtdışı İlişkiler Koordinatörü/International Affairs Coordinator: Okan Arslan
Reklam ve Halkla İlişkiler/Marketing and Public Relations: Ayşegül Öz
Görsel Yönetmen/Creative Director: Ezgi Zorlu
Tasarım/Design: Yeter Baysal
Web Yönetimi/Webmaster: Harun Kaban

49. Sayı Editörleri/Editors of 49th Issue: Doç. Dr. Bengül Güngörmez - Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Bedri Gencer, Yıldız Teknik Ü.
Prof. Dr. Bekir Berat Özipek İstanbul Medipol Ü.
Prof. Dr. Bülent Arı, İstanbul Sabahattin Zaim Ü.
Prof. Dr. Cemal Fedayi, Kırıkkale Ü.
Doç. Dr. Kudret Bülbül, YTB Başkanı
Doç. Dr. Hamit Ersoy, RTÜK
Doç. Dr. Ahmet Yıldız, TBMM
Doç. Dr. Fatih Duman, Hitit Ü.
Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın, Necmettin Erbakan Ü.
Doç. Dr. Şaban Kardeş, TOBB Ü.
Doç. Dr. Ahmet Özcan, Karatekin Ü.
Doç. Dr. Hamit Emrah Beriş, Gazi Ü.
Doç. Dr. Bengül Güngörmez, Uludağ Ü.
Dr. Necdet Subaşı, Başbakanlık
Dr. Ahmet Helvacı, İçişleri Bakanlığı
Mustafa Armağan, Araştırmacı, Yazar
Dr. Zeyneb Çağlayan İçener
Dr. Şenay Eray, Afyon Kocatepe Ü.
Hamdi Turşucu, Kültür Bakanlığı

Danışma ve Hakem Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Birol Akgün, Necmettin Erbakan Ü.
Prof. Dr. Kenan Gürsoy, İstanbul Aydın Ü.
Beşir Ayvazoğlu
Prof. Dr. Naci Bostancı, TBMM
Prof. Dr. Ömer Çaha, Yıldız Teknik Ü.
Prof. Dr. Hüsamettin Arslan, Uludağ Ü.
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya, Başbakanlık
Prof. Dr. Davut Dursun, Sakarya Ü.
Prof. Dr. M. Şükrü Hanioglu, Princeton Ü.
Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün, Maltepe Ü.
Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar, Beykent Ü.
Prof. Dr. İhsan Sezal, TOBB Ü.
Prof. Dr. Şaban H. Çalış, Selçuk Ü.
Prof. Dr. Richard Gamble, Hillsdale College
Annette Y. Kirk, The Russell Kirk Center
Prof. Dr. Suna Başak, Gazi Ü.
Prof. Dr. Nazım İrem, İstanbul Aydın Ü.
Prof. Dr. Halis Çetin, Cumhuriyet Ü.

YÖNETİM YERİ/CONTACT

Rabat Sok. No: 27/2 Gaziosmanpaşa, Çankaya/ANKARA

Telefon/Phone: 0-312 431 21 55

E-posta/E-mail: dergi@muhafazakar.com - muhafazakardd@gmail.com

Genel ağı/Web: www.muhafazakar.com

ABONELİK/SUBSCRIPTION

Telefon/Phone: 0-312 431 21 55

HAZIRLIK/PREPARATION

Uluslararası Piri Reis kültür Ajansı www.pirireisajans.com - info@pirireisajans.com

Telefon/Phone: 0-312 446 21 56

BASKI/PRINT

Baskı Tarihi/Print Date: Aralık 2016

Baskı Yeri/Print Address: MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri

Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Kadim Yayınları tarafından yayımlanmaktadır. Muhafazakâr Düşünce ulusal hakemli bir dergidir. Yılda 3 sayı yayımlanır ve Türkçe ve İngilizce makalelere, çevirilere, analizlere ve kitap tanıtımlarına yer vermektedir. Dergide yayınlanan makalelerden yazarları sorumludur. Yayımlanan makaleler EBSCOhost tarafından taranmakta ve makalelerin İngilizce özetleri indeks servisinde yer almaktadır.

bu sayıda

muhafazakâr düşünce'den
preface

15 temmuz'un ışığında
Türkiye
Turkey in the light
of july 15th

Muhafazakâr Düşünce'den / 9

Takdim / 15

15 Temmuz Darbe Girişimi ve Muhafazakârlığın Türkiye Bağlamı
-Türkiye'de Muhafazakârlığı Yeniden Düşünmek-
July 15th Coup Attempt and the Turkey Context of Conservatism
-Rethinking Conservatism in Turkey -
FARUK KARAARSLAN / 21

Türkiye Siyasi Kültüründe Laiklik Meselesi ve 15 Temmuz Sonrası
Laiklik Tartışmaları ve FETÖ
The Issue of Secularism in Turkish Political Culture and Secularism
Debates after July 15th and FETO
MAHMUT HAKKI AKIN / 37

15 Temmuz Sivil Direnişi: Demokrasiyi Yeniden Kurmak
Civil Resistance To July 15th: Reestablishing Democracy
ALİM YILMAZ / 57

Batı'nın Demokrasi Paradoksu, 'Demokratik Darbe'
Kavramsallaştırması ve 15 Temmuz Darbe Kalkışması
Paradox of Democracy in the Western World, Conceptualisation of
'Democratic Coup', and Coup Attempt of July 15th
GÖKHAN BOZBAŞ / 73

"Sessiz Yiğün"ların Sosyal Teoride Ele Gel(e)meyişi: 15 Temmuz Örneği
The Inability of Addressing the "Silent Masses" In Social Theory: The
Example of July 15th
İBRAHİM NACAK / 91

15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Sosyolojik Okuması
Sociological Aspects of the Military Coup Attempt of July 15th
M. ZEKİ DUMAN / 103

Gnostik Düşünce Kurumsal Yapılara Karşı: Yeni Kolonyalizmin Sofistik
Silahı
Gnostic Ideas Against Institutional Structures: The Sophisticated
Weapons of the New Colonialism
MUSTAFA SAİD KURŞUNOĞLU / 119

15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrasında Gerilen Türkiye-Almanya
İlişkilerinde Göçmen Meselesi
The Problem of Immigrants in Turkey-Germany Relations which were
Strained after the July 15 Coup Attempt
METİN AKSOY / 145

McCemaat ve Yeni Dini Hareketten (YDH) Terör Örgütüne: FETÖ
FETO: From Mc Community and the New Religious Movement (NRM)
to Terror Organization
MEVLÛT ÖZBEN / 167

27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Darbelerinin Türk Sinema Sektörüne
Etkileri
The Effects of May 27 and September 12 Military Coups on Turkish
Film Sector
YALÇIN LÜLECI / 183

mülakat
interview

Hüsamettin Arslan ile Darbe ve Devlet
BENGÛL GÜNGÖRMEZ / 211

değerlendirme analyses

Prematüre Doğum/Ruşeym Ölüm: 15 Temmuz Darbe Teşebbüsünün Anatomisi
Premature Birth/Germ Death: Anatomy of the Coup Attempt of July 15th
MURAT ÇEMREK / 221

Darbenin Sağı Solu Olmaz
Right or Left-Wing, a Coup is After all a Coup
BESİM F. DELLALOĞLU / 227

Türkiye-Batı İlişkilerinin Ontolojik Derinliği
Ontological Depth of Turkey-West Relations
TAHSİN GÖRGÜN / 235

Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi
The Coup Attempt of July 15th in Social Perception
İPEK COŞKUN • HAZAL DURAN / 257

derkenar postscripts

Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'sinde Arnold J. Toynbee ve İslâmcılık
Sezai Karakoç'un Yazılarında Medeniyetçilik
Arnold J. Toynbee and Islamism in Cold War Era Turkey
Civilizationism in the Writings of Sezai Karakoç
CEMİL AYDIN • BURHANETTİN DURAN / 271

Müslüman Kadının Sesi: İslâmcı Romanların Kadın Yazar ve Anlatıcıları
The Voice of Muslim Women: Female Writers and Narrators of Islamist
Novels
NESRİN AYDIN SATAR / 295

Mevlana Düşüncesinde Hikmet
The Concept of Wisdom in Thinking World of Rumi
GÜLŞEN YAYLI / 315

kitap tahlili book analyses

Gizliliğin ve Gizli Toplamların Sosyolojisi
RUHİ CAN ALKIN / 327

Kesin İnançlılar
MUSTAFA ALİ MİNARLI / 333

Kötülüğün Sıradanlığı (Adolf Eichmann Kudüs'te)
NİLÜFER ÖZTÜRK AYKAÇ / 341

Kötülüğün Sıradanlığı (Adolf Eichmann Kudüs'te)
AKİF KEMAL KOÇ / 347

- 1. Muhafazakâr Düşünce** ulusal hakemli bir bilimsel dergidir. Her sayıda farklı dosya konuları işlenir; bunun yanı sıra dosya dışı önemli çalışmalara da yer verilir.
- Gönderilecek çalışmalarda sosyal bilimlerde yaygın ve kabul edilmiş kaynak gösterme yöntemlerinden (APA) herhangi biri, kendi içinde tutarlı olmak koşuluyla kullanılabilir. Çalışmaların mutlaka kaynakçası yapılmalıdır.
- Çalışmalarla birlikte, 250 kelimeyi aşmayan Türkçe ve İngilizce özet, 10 kelimeyi geçmeyecek şekilde Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler iletilmelidir. Ayrıca yazarla irtibat için gerekli iletişim bilgileri de gönderilmelidir.
- Muhafazakâr Düşünce**'ye gönderilen çalışmalar, Times New Roman tipinde, bir buçuk aralıklı olarak A4 boyutunda 22 sayfayı (En az 3.500 en fazla 6.500 kelime) geçmeyecek şekilde düzenlenmelidir.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanacak çalışmaların imlâ ve noktalamasında yazarın tercihleri geçerlidir; ancak sehven yapıldığı varsayılan hatalar düzeltilir.
- Gönderilen çalışmaların yanıtlanma süresi 60 gündür. Bu süre içerisinde yanıtlanmayan çalışmalar ulaşmamış demektir. Çalışmalarla ilgili, hakemlerden edinilen olumlu ya da olumsuz görüş, çalışmanın yazarına bildirilir; gerekli düzeltmeler istenir.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan çalışmaların fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın için kabul edilen çalışmaların yayın hakkı **Muhafazakâr Düşünce**'ye aittir.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan polemik konusu olan çalışmalarda yazarlara en fazla 2 kez cevap yazma hakkı tanınır.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan çalışmaların yazarlarına yazıların bulunduğu sayıdan iki adet; yayın ve danışma kuruluna ise her sayıdan birer adet gönderilecektir.
- Muhafazakâr Düşünce**'ye yazı göndermek için şu adresler kullanılacaktır: slmnesgin@gmail.com - muhafazakardd@gmail.com
- Gelecek sayının dosya konusu Web sitesinde yayınlanacaktır.

Meş'um darbe girişiminin ardından istikbaline ve istiklaline sahip çıkanları Türk halkının duruşunu tarihe not düşmek, darbeye giden süreci sosyolojik olarak değerlendirmek ve 15 Temmuz'u kavramsallaştırmak amacıyla duyurduğumuz yazı çağrısına çok sayıda hocamız kıymetli çalışmalarıyla destek verdiler.

15 Temmuz şehitlerine ithaf ettiğimiz bu sayıda;

Faruk Karaarslan, "15 Temmuz Darbe Girişimi ve Muhafazakârlığın Türkiye Bağlamı -Türkiye'de Muhafazakârlığı Yeniden Düşünmek-" başlıklı makalesinde 15 Temmuz gecesi darbeye direnen kitle üzerinden Türk muhafazakârlığının yeni dönemini tartışıyor. Karaarslan çalışmasında muhafazakârlık kavramının kullanımına dair tartışmalardan hareketle Türkiye'de sosyal bilimlerin tekrar tartışılmasını gerektiğini iddia ediyor.

Mahmut Hakkı Akın, "Türkiye Siyasi Kültüründe Laiklik Meselesi ve 15 Temmuz Sonrası Laiklik Tartışmaları ve FETÖ" başlıklı makalesinde cumhuriyet tarihi boyunca devlet tarafından takip edilen laiklik anlayışının ve uygulamalarının Türkiye'de dini hayat üzerindeki etkileri ve FETÖ türü bir örgütlenmenin ortaya çıkışındaki rolünü tartışmaya açıyor. Akın'a göre katı laiklik politikaları, dini cemaatlerin ve grupların önemli bir dönüşüm yaşamasına sebep olmuştur. Çok partili hayata geçilmesi sonrasında dini cemaatlerin önemli bir figür haline

gelmesi, siyاسiler ile aralarında bir fayda ilişkisi kurulmasına zemin hazırladı.

“15 Temmuz Sivil Direnişi: Demokrasiyi Yeniden Kurmak” başlıklı makalesinde Alim Yılmaz demokratik yollarla iŐ başına gelen iktidarların demokrasi ve hukuku, ayrıcalıklı gruplar ve bu gruplarla kurulan iŐbirliđiyle değil, toplumdandan sağladığı destekle koruyabileceğinin görüldüğünü ifade etmektedir. Yılmaz’a göre devletin bütün kurumlarıyla yeniden kurulması, liyakat esasına göre istihdam siyaseti izlenmesi ve toplumsal çeŐitliliđin devlet kadrolarına yansımaları, muhtemel darbe teŐebbüslerini engelleyecektir.

“Sessiz Yığın”ların Sosyal Teoride Ele Gel(e)meyişi:15 Temmuz Örneği“ başlıklı çalışmasında İbrahim Nacak, “sessiz yığın” kavramından hareketle kitle, sosyal yığın, kalabalık kavramları tartışıyor. Nacak makalesinde 15 Temmuz darbe girişiminin sessiz yığın kavramsallaŐtırmasını nasıl dönüŐtürdüđünü de ele alıyor. Türkiye’de toplumu ya da halkı sessiz çoğunluk olarak görmeyi eleŐtiren Nacak’a 15 Temmuz ve sonrasında yaŐananlar sadece “sessiz yığın”ların kendisini sürü ya da koyun diye tanımlayanlara karşı bir cevap değil, aynı zamanda sessiz olmasından istifade edip, sessizliğini sürdürmesi için mücadele eden kesim(-ler)e karşı bir cevaptır.

Mehmet Zeki Duman “15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Sosyolojik Okuması” başlıklı makalesinde darbe girişimini, gerek nedenleri ve oluşumu gerekse sonuçları itibariyle önceki darbelerin tümünden farklılaŐan yönlerini sosyolojik olarak değerlendiriyor. Duman’a göre 15 Temmuz darbe girişiminin en önemli iki önemli sonucu Türkiye’de bir gelenek halini almaya baŐlayan darbelerin artık kolay bir biçimde yapılamayacağının anlaşılması ve FETÖ’nun ülkede yıllardır adeta bir korku imparatorluğu gibi hareket etmesinin önüne geçilmesidir.

Mustafa Said Kurşunoğlu “Gnostik Düşünce Kurumsal Yapılara Karşı: Yeni Kolonyalizmin Sofistik Silahı” başlıklı makalesinde FETÖ’yü gnostik yapı kavramsallaştırması üzerinden analiz ediyor. Kurşunoğlu’na göre gnostik düşünceler ve bu düşüncelere dayalı teŐkilatlanmalar öznel ve ezoterik yapıları ile toplumsal

sağduyuya ve açıklığa dayalı kurumsal rasyonalitenin karşısı bir konumda yer almaktadırlar

“Batı'nın Demokrasi Paradoksu, ‘Demokratik Darbe’ Kavramsallaştırması ve 15 Temmuz Darbe Kalkışması” başlıklı makalesinde Gökhan Bozbaş demokrasinin bayraktarlığı iddiasında olan ülkelerin bazı darbelere verdiği desteği analiz ediyor. Bozbaş’a göre Batı ülkeleri reelpolitik gereği küresel ve ulusal medya üzerinden seçilmiş iktidarı diktatör ilan etme; mümkün mertebe halkı sokaklara dökme, iktidara istifa çağrısı yapma; çekilmezse askeri göreve çağırma ve bu yaşananları demokratik darbe olarak adlandırmakta ve bu durumu kendince meşrulaştırmaktadır.

“15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrasında Gerilen Türkiye-Almanya İlişkilerinde Göçmen Meselesi” başlıklı makalesinde Metin Aksoy Türkiye-Almanya ilişkilerini darbe girişimi açısından değerlendiriyor. Aksoy’a göre halihazırda göçmen ve entegrasyon sorunları sebebiyle inişli çıkışlı bir seyir izleyen Türkiye-Almanya ilişkileri Almanya’nın 15 Temmuz darbe girişimini Türkiye aleyhtarı ve tek taraflı olarak yorumlaması sonucu bir krizin eşindedir. Şüphesiz bu durumun Almanya’da yaşayan Türk göçmen nüfus üzerinde de etkileri olacaktır.

Mevlüt Özben tarafından kaleme alınan “McCemaat ve Yeni Dini Hareketten (YDH) Terör Örgütüne: FETÖ “ başlıklı makale bir dini cemaat olarak zamanın ve ülke koşullarının kendisine sağladığı kolaylıklarla büyüyen bir yapının, sonraları küresel dünyanın da bir realitesi olan Yeni Dini Hareketlere (YDH) özgü niteliklerle donanmasını ele alıyor.

“27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Darbelerinin Türk Sinema Sektörüne Etkileri” başlıklı makalesinde Yalçın Lüleci 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbelerini Türk sinema sektörüne etkisi açısından tartışıyor. Lüleci’ye göre, 1980 ve 1960 darbeleri Türk Sinameası üzerinde farklı etkiler bırakmıştır.

Mülakat kısmında darbeyi ve darbenin sosyolojisini Uludağ Üniversitesi’nden Prof. Dr. Hüsamettin Arslan’la konuştuk. Hüsamettin Hoca kendine has üslubuyla darbe gecesi hissiyatını ve analizlerini bizlerle paylaştı.

Değerlendirme bölümünde Besim Dellaloğlu “Darbenin Sağı Solu Olmaz” başlıklı çalışmasında 15 Temmuz gecesini ve

direnişini sol siyaset açısından eleştirel yorumluyor. Türkiye'deki demokrasi kültürü ve birlikte yaşama düşüncesine dair tespitlerde bulunan Dellaloğlu'nun değerlendirmesi muhafazakâr camia için de eleştiriler ve cevaplanması gereken sorular barındırıyor.

Murat Çemrek "Prematüre Doğum/Ruşeym Ölüm: 15 Temmuz Darbe Teşebbüsünün Anatomisi" başlıklı değerlendirmesinde özgürlüklerin teminatı olan devlet yapısının bundan sonraki olası darbe teşebbüslerinin önüne geçebilecek yegâne güvence olduğunu belirtiyor. Çemrek çalışmasında 15 Temmuz askeri darbe teşebbüsünün 1960 sonrasındaki başarılı ve başarısız diğer öncülleriyle ilişkisini sosyo-ekonomik bir temel üzerinden devletin ontolojisi çerçevesinde değerlendirmekte.

"Türkiye - Batı İlişkilerinin Ontolojik Derinliği" başlıklı çalışmasında Tahsin Görgün Türkiye ile Avrupa'nın sağlıklı bir zeminde ilerlemesi için birbirlerini ihmal ve inkar etmeden, birbirlerini karşılıklı olarak tanımaları gerektiğini belirtiyor. Görgün'e göre hem Batılı devletler hem de diğerleri sömürgecilik döneminin bittiğinin bilincine varmalı ve buna göre politikalar geliştirmelidir. Türkiye de, teavün üzerinden itidali yaşayarak sömürge olmadığının farkında olarak kararlar almanın ve uygulamanın imkanını bütün dünyaya göstermekle mükelleftir.

İpek Coşkun ve Hazal Duran tarafından kaleme alınan "Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi" başlıklı çalışma, SETA tarafından gerçekleştirilen, demokrasi nöbetinde meydanların tutumunu inceleyen saha araştırmasının sonuçlarını analiz ediyor.

Bu sayıda FETÖ'nün sosyolojik dinamiklerini anlamak açısından çok önemli olan bazı kitaplara dair değerlendirmeler meraklısını bekliyor.

Georg Simmel'in "Gizliliğin ve Gizli Toplumların Sosyolojisi" adlı eseri Ruhi Can Alkın, Eric Hoffer'in "Kesin İnançlılar" isimli eseri Ali Minarlı, Hannah Arendt'in "Kötülüğün Sıradanlığı" adlı eseri Akif Kemal Koç ve Nilüfer Öztürk Aykaç tarafından değerlendirildi.

Derkenar kısmında üç çalışmayı sunuyoruz sizlere:

Cemil Aydın ve Burhanettin Duran tarafından İngilizce orjinali Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East dergisinde yayınlanan “Soğuk Savaş Dönemi Türkiye’sinde Arnold J. Toynbee ve İslâmcılık Sezai Karakoç’un Yazılarında Medeniyetçilik” başlıklı çalışmayı sizlere sunuyoruz. Aydın ve Duran’a göre özcü söylemin, yani Avrupa sömürgeciliğinin dayandığı söylem düzeni ile ona karşı üretilen milli ve küresel söylemlerin artık yer değiştirdiği savı üzerine düşünmek ve geride bırakmak zamanı gelmiştir.

Nesrin Aydın Satar tarafından kaleme alınan “Müslüman Kadının Sesi:İslâmcı Romanların Kadın Yazar ve Anlatıcıları” başlıklı makalesi 1970 ve 1980 yılları içerisinde kadın yazarlar tarafından kaleme alınan iki İslâmcı roman ve bu romanların kadın kahramanları üzerinden sosyo-politik ve sosyo-kültürel konjonktürü ele alıyor.

Gülşen Yaylı tarafından kaleme alınan “Mevlâna Düşüncesinde Hikmet” başlıklı çalışma Mevlânanın hayatı ve eserlerinde hikmet ve hikmet arayışının nasıl bir yeri olduğunu değerlendiriyor.

15 Temmuz Darbe Girişimini ele aldığımız bu sayıda konuya entelektüel bir katkı yaptığımızı düşünüyoruz.

TÜRKİYE-BATI İLİŞKİLERİNİN ONTOLOJİK DERİNLİĞİ

ONTOLOGICAL DEPTH OF TURKEY-WEST RELATIONS

TAHSİN GÖRGÜN*

Modern medeniyetin içinde bulunduğu kriz derinleşerek devam ediyor. Bunu ister Badiou'nun veya Habermas'ın ifadesi ile kapitalizmin krizi olarak ifade edelim, ister Dünya Sisteminin krizi olarak ifade edelim fark etmiyor. Bu krizi biz çok canlı bir şekilde yaşadığımız ve bizim içinde bulunduğumuz bölge ile irtibatlı olarak hayatımızı doğrudan etkileyen bir sürecin, sömürge yapılarının çözülme sürecinin farklı bir ifadesi olarak Sykes-Picot antlaşmasının işlerliğini yitirmesi olarak da ifade edebiliriz. Bu durum açık bir şekilde, Batı Avrupa'da form ve muhteva kazanarak küreselleşen modern medeniyetin krizini ifşa ediyor: artık hiçbir şey planlandığı gibi ve şimdiye kadar olduğu gibi devam etmiyor; ne bilim alanında, ne siyaset alanında, ne ekonomide ne de toplumsal hayatta alışkanlıklar, alışıl gelmiş olan karar ve davranış yolları/tarzları geçerliliğini muhafaza edemiyor. David Hume'un, alemin düzeninin gerisi olmayan esası olarak kabul ettiği, insanlığa iki yüzyıldır tahakküm eden Batı Avrupa'da yaşayan insanların ve kurumların alışkanlıkları artık kurallaşma özelliğini yitirdi. Kısaca hiçbir şey artık eskisi, mesela 20 yıl öncesi, gibi değil. Batı Dünyası kendi geleceği hususunda olduğu kadar insanlığın geleceği hususunda da ufkunu ve umudunu yitirmişe benziyor. Bu aslında dayandığı ilkenin gerisinde duran ve onu anlamlı kılan esas ile irtibatını koparması, onu yok sayarak, kendini her yönden "otonom"/başıboş sayması, kendisi dışında başka bir üst otoriteye bağlılık ve hesap vermeye ihtiyacı olmayan, bu manasıyla "otonommuş gibi" davranabileceğini varsayması ile alakalı gözükmektedir. "Mış" gibi olmak, gerçek olmamak ve gerçekte olmamak demek olduğu için, bu kriz sadece hakikatin kendisini ifşa etmesinden ibaret gözükmektedir.

Krizi biz son zamanlarda daha çok Batı dünyasında, özellikle Batı Avrupa ve Amerika'daki ekonomik sorunlar ile irtibatlı olarak gördük, duyduk ve yaşadık. Krizin en önemli alameti, bütün hayatın risk yönetimine

* Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

dönüşmesidir. Ulrich Beck aslında günümüz toplumunun risk toplumu olduğunu söylerken veya Niklas Luhmann hayatın çift yönlü bir “kontingenz”/imkan esasında devam ettiğini söylerken, kriz halindeki bir medeniyeti tasvir ediyorlardı. Günümüz modern toplumunun alameti, risk yönetimi olarak beliriyordu. Bu alamet aynı zamanda krizin sebebi olarak zuhur ediyor. Krizin sebebi ve alameti bir ve aynı şey: risk. Risk yönetimi, kesin ve güvenilir bir zeminin bulunmadığı, her şeyin ihtimaliyet hesaplarına dayalı olarak yürütüldüğü bir kavrayış ve davranış tarzını isimlendiriyor. Dünyanın sadece mümkünlerden oluştuğu, zorunluluğun ve buna dayalı kesinliğin anlamsızlaştı/rıldı/ğı şartlarda, hakikat da anlamsızlaştığı için, doğruluk, adalet, iyilik, hayır gibi temeller de, sadece bir sadakat çerçevesinde anlam kazanıyor ve mutlak ile irtibatını koparmış olan insanlar, itibari olanı mutlaklaştırarak, sadece irtibat halinde oldukları çevre ve çerçeveye sadakat çerçevesinde düşünüp, kararlar veriyorlar. Mutlak’ın ve Mutlak ile irtibatın terk edildiği şartlarda insanların artık güvenebilecekleri bir sığınacağı, bir limanı yoktur. Daha doğrusu artık insanlar bütün insanların sığınabilecekleri bir sığınak ve bir limanı düşünemedikleri gibi, kendilerini ait hissettikleri sığınacağın sadece sınırlı bir insan grubu için söz konusu olabileceğini; onların dışındakiler için burasının bir sığınak teşkil etmeyeceğini/etmemesi gerektiği varsayımı üzerinden hadiselerle bakıyorlar. İnsanlar sadece kendi sığınakları içinde bulunanlara –o da yine oldukça sınırlı bir şekilde- sınırlı bir güven duyuyor ki, bu Mutlak ile irtibatını koparmış insanların eman ve imandan mahrumiyetinin de esasını teşkil ediyor.

Bu esas itibariyle bir varoluşsal güvensizlik oluşturuyor ki, son zamanlarda Türkiye’nin Batı ile ilişkilerinde yaşadığımız sorunların esasını bu güvensizlik teşkil ediyor. Batı dünyasının, daha başından, (yani 17. Yüzyıl Sonu ve 18. Yüzyıl başından) itibaren teşekkül ederken “insanın insana kurt” veya “insanın insanın kurdu olduğu” (homo homini lupus) esasından bir çatışma ilkesine dayandığı ve buna bağlı olarak ta hayatta öngördüğü temel ayrımın “ben ve öteki” veya “dost-düşman” olduğu dikkate alınacak olursa, ulus devletler üzerinden hayatı ve yeryüzünü parselleyen ve buna da antlaşmalarla form ve muhteva kazandırarak, 19. Yüzyılda bütün dünyayı istila eden batı medeniyetinin konumu daha açık bir şekilde ortaya çıkar. Ancak bu istila, yine bu güvensizlik esasının etkin olmasının son ucunda insanlık tarihinin bilinen en kanlı ve acımasız hadiseleri olan iki dünya savaşı ile birlikte, etkin gücünü kaybetti. Ama aynı zamanda Batı Avrupa’da daha farklı bir antlaşma yoluyla, sağlam bir liman, güvenli bir sığınak olarak Avrupa Birliği projesi devreye girdi; ancak AB projesi ekonomi esaslı siyasi

ve formel bir yapı olarak insanlara sadece ekonomik anlamda bazı imkanlar sunmakla birlikte, insanlığın geleceği ile ilgili bir hayat tarzı ve bir dünya görüşü sunamadı. Habermas ve Touraine gibi düşünürler yanında Katolik kilisesinin, -bu isimler sadece bazı örnekler vermek içindir- bir hayat tarzı ve bir dünya görüşü sunma gayretlerinin itibari başarısı, bu başarı yukarıda ifade edilen, sınırlı bir insan grubuna sığınak olarak düşünülebilmekte olduğu için, gerekli olan tümellikten mahrum kaldı. Benzer bir durum Amerika için de geçerlidir. Huntington ve Rawls'un yazıları bu konularda yeterince fikir verecek durumdadır. Batı Avrupa'da özellikle Katolikler tarafından şekillendirilen bu tavrın Türkiye'yi ilgilendiren tarafı, Batı Avrupalıların Türkiye'ye bu sığınakta bir yer öngör/e/memeleri sebebi ile Türkiye ile ne yapacaklarına uzun süre karar veremeyişleri; ama son zamanlarda özellikle Arap Baharı adı verilen sosyal hareketler sonrasında, Türkiye'nin bu hareketlerin bir yapı ve istikrar kazanmasına örnek ve destek olabilecek bir imkanı içinde taşıdığı-nın fark edilmesi ile birlikte farklı bir muhteva kazandı: perspektif ve tavır 19. Yüzyıl parametrelerine müracaatla, bu "paradigma" içinde düşünme ve davranma şeklinde ta'ayyün etti. Arap Baharı özünde, yani ona iştirak eden insanların büyük çoğunluğunun gözündeki Türkiye örneğinde bir demokrasi arayışı idi; bu arayışın istikrar kazanmasının engellenmesi, aslında İslam Dünyasının önemli bir parçası olan Arap dünyasının sahip olduğu imkanları -şimdilik- "güç" haline dönüştürmesi yerine, kendi kendisini tahrip ederek, sahip olunan imkanları bir zaaf haline getiren bir sürece dönüşmesi gibi bir durum arz ediyor. Olup bitenin farkında olan ve bunu engellemeye çalışan Türkiye, işte tam da bu çerçevede, kendi güvenini "başkasının istikrarsızlığına" bağlayan bir perspektif için, problem haline geliverdi. İstikrar içinde ekonomik olarak gelişen Türkiye'nin siyasi olarak da etkin olması ve bu çerçevede çevresindeki ülkelere de istikrar cihetinden ufuk ve destek oluşturması ihtimali, Türkiye'deki istikrarı hedef haline getirdi. Batı Avrupa'nın önce medya üzerinden yürüttüğü siyasetinin amacı, Türkiye'de veya İslam Dünyasının diğer bölgelerinde insanların daha huzurlu yaşamaları değil, aksine *onların huzursuzluğu ve perişanlığı üzerinden itibari güven duygusu kazanmak* gibi gözükmektedir. İslam dünyasındaki istikrarsızlık ve perişanlık, Batı Avrupa'lıları ve Amerikalıları kendi limanlarındaki huzur ve istikrar hissine esas olarak kurgulandı ve takdim edildi. 30 Temmuz 2016 tarihli Der Spiegel'in web sayfasındaki bir haberin alt başlığı, -yüzlercesinin temsil gücü yüksek bir örneği olarak- epeyce fikir vermektedir: "Almanlar, terör saldırılarına rağmen korkmamakta, İstanbul'da (ise) insanlar, defedilmiş bir darbe teşebbüsü sonrasında korku içinde yaşamaktadırlar". Yine Der Spiegel'in

–müslüman isimli besleme- yazarlarından birisinin, Türkiye’de farklı düşünen insanların ne kadar zor şartlarda (!) yaşadığını vurgulayan benzer bir ifadesi de ilgi çekicidir: “şu anda Türkiye’de bulunmadığım için ne kadar memnun olduğumu anlatamam”.¹ Halbuki bu söz, son yıllarda sistematik bir şekilde yürütülen İslam düşmanlığının her Müslümanı “olağan şüpheli” haline getiren söylemlerinin oluşturduğu baskı ile irtibatlı olarak, mesele Almanya’da veya Fransa’da uzun süre kaldıktan sonra Türkiye’ye dönen, özellikle akademik eğitim almış ve Batı medyasını takip edebilen, hemen herkesin söylediği bir sözdür: “iyi ki Almanya’da/Fransa’da/İngiltere’de yaşamıyoruz.” Bu durum Batı Avrupa’da havanın Müslümanlar için ne kadar “zehirli” bir hale geldiğinin açık bir alameti olmakla birlikte, Batı Avrupa’da yaşayan Müslümanların hissiyatının, İstanbul ve Türkiye ile alakalı olarak söylenmesi, modern dönemdeki söylemin ironikliğinin sadece bir numunesi olarak önem arz etmektedir. Bir adım sonrasını, -Batı’nın engizisyon özlü “muhteşem” “hümanist” tarihini dikkate aldığımızda,- düşünmek bile tüylerimizi ürpertiyor. Mesela farklılıklara saygı anlamına gelen “çok kültürlülük” fikrinin ve bu tezi savunanların “düşman” kategorisine itilerek, çok kültürlülüğü savunanların nasıl susturulduğunu dikkate aldığımızda, mesele mahiyeti konusunda en azından cevaplanması gereken bazı sorular ve müzakere edilmesi gereken bazı sorunlar olduğunu görebilirsiniz. Sorun kısaca Türkiye veya başka bir Müslüman ülkesinde, istikrarı bozmak için her türlü yalan ve yapmacık faaliyeti yürütmenin bir hak, hatta vazife; Fransa, İngiltere veya Almanya’da farklı kültürlerin barış içerisinde birlikte yaşamasını savunmanın nasıl bir suç haline getirildiği ile alakalıdır. Bu durum zaten krizin kendisi olarak değil, neticelerinden birisi olarak ciddiyetle üzerinde durulmayı hak etmektedir.

Batı’daki krizin, artık alameti değil, neticelerinden birisi finans alanında yaşanan sıkıntılar olarak zuhur etti. Ancak mesele esasında psikolojik veya sosyal olmadığı gibi ekonomik de değil; mesele insanların mutlak ile olan irtibatını koparması neticesinde, bu irtibatsızlığı bir tür “özgürlük” olarak kavrayarak, kendi kendine yeterli olduğu varsayımı ile kendi nefesine zulmetmesi çerçevesinde kavranabilir. İnsana, üstesinden gelemeyeceği bir yükü, mutlak tayin ve tahakküm tevehhümünü yüklediğiniz zaman, ilk bakışta her şeyin mümkün olduğu ve insanın önündeki bütün engellerin kalktığını

1 Son zamanlarda, 15 Temmuz 2016 sonrası, neredeyse her Alman gazetesinin “misafir ettiği” böylesi bir “besleme”si var; kendilerinin söylemek istediklerini, muhtemelen daha inandırıcı olacağı umuduyla, böylesi beslemelere söyletmeyi tercih ediyorlar. Beslemeler de “kahramanca” Türkiye düşmanlığını besliyorlar.

vehmedebilirsiniz. Bu vehim, insana boşluktaki bir nesnenin özgürlüğü kadar özgürlük hissini vermekle birlikte, insanın özündeki bağımlılık ve bağıllık, yok olmadığı için, sadece Mutlak ile olan irtibatın üzerini örterek, sahte bir özgürlük/serbestiyet zannı ortaya çıkarmaktadır. İşte bu zann, insanın felaketinin de başlangıcını teşkil eder. Batı dünyasında, en azından 18. Yüzyıl deizminin bile inkar edilerek, batılıların yeryüzünün “mutlak hakimleri” olarak zuhur ettiği dönemle birlikte, “mutlak hakimler” sadece kendi sınırlı sığınaklarının sınırlı çıkarlarını esas alarak, etkin bir varoluş sergilediler. Son iki yüzyılın esas ideolojisi, batı merkezci faydacılık olarak ta’ayyün etmiş ve batılılar bunun artık “tarihin sonu” olduğunu, bundan sonra insanlığın artık hep ve her zaman batılılar tarafından, liberal bir şekilde (batı merkezci faydacılığa bağlı olarak) yönetileceğine inanmışlardır. Esas kriz tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır: kendinde siyasi olmayan hayatı, batı çıkarları çerçevesinde, tanzim, hayatı siyasallaştırdı; hayatın siyasallaşması mutlak değeri yok sayarak, her şeyi batının muhtevası değişen çıkarlarına bağladı; bu çıkarlar da zaman içerisinde değişerek farklılaştığı için, tam da Nietzsche’nin zamanında söylediği gibi, değerlerin sürekli değer değişimine maruz kaldığı ve külli ahlakın anlamsızlaştığı, yani nihilizmin her şeye hakim olduğu bir dönem yaşanmaya başlandı. Türkiye’den bakıldığında Batılıların ahlaki ilkesi olmayan, ikiyüzlü siyasetin arkaplanını kısaca bu şekilde tespit edebiliriz. Artık ahlaki iyi ve kötünün ne olduğu, kimin çıkarlarına hizmet ettiğine bağlı olarak kavrandığı ve bunun zemini de söylem olarak görüldüğü için, müşahhas çıkarları mücerred söylemle dile getirmek, hem düşüncenin hem de haberciliğin asli işi haline geldi. Haber vermek, bir eylem olduğu için, sadece pasif bir tasvir olmanın ötesinde, tasvir üzerinden tayini ihtiva etmekte; bu da, habercileri muhbir ve muhrif konumuna getirmektedir. Artık haber, siyasetin bir aracı ve yolu olarak sadece –olabildiğince– olanı dile getirmek ve insanlara haber vermek olmuyor; bunun ötesinde, olmamış olmuş gibi göstermek, olmuşu da, üzerini örterek olmamış gibi göstermeyi kendisine vazife edinmiş olmaktadır. Halbuki, İsmet Özel’in dediği gibi, “olmuş olmamış olmaz; olmamış olmuş olmaz.” Batı’daki krizin esası, tam da bu noktada, *mutlak ile olan irtibatı koparıldıktan sonra, itibari gerçeklik ile olan irtibatın da koparılması*; gerçekliği tek boyutlu olarak, yani kademeli bir şekilde batı merkezci bir şekilde algılamak olarak ta’ayyün etmektedir. Hakikat ile irtibatı kopararak, hakikatin sabit olmayıp, değiştiğini varsayarak, hakikati insanın icat ettiğini; dolayısı ile hakikatin gücün/iktidarın bir fonksiyonu olduğunu düşünmek, varlık ile irtibatı da esasından tahrir etmektedir. Bu bir adım sonrasında en kaba haliyle gerçeklik karşısında da bir körlük ve sağırlık ortaya

çıkarmaktadır. Batı medyasının nasıl olup ta çok açık hadiseleri algılamakta zorluk çektikleri, hatta algılayamadıklarını, ancak bu cihet dikkate alındığında anlaşılabilir. Ahlaki kıstaslarını yitirmiş Batı'nın gerçeklik hakkındaki körlüğü de buna eklenince, bu irtibatsızlık zemininde zuhur eden riskleri ve bu riskleri koordine etmekten ibaret hale gelen bilim ve siyasetin kendine olan güvensizliği, önemli bir huzursuzluğa sebep olmaktadır. Ve Batı, risk yönetiminin ortaya çıkardığı varoluşsal huzursuzluğun üstesinden gelmenin bir yolunu bulamamaktadır. Alternatif, batıda görünüşte kalan yegane değer gibi gözükken tüketim imkanlarının muhafazası olarak karşımıza çıkmakta ve buna ilginç bir şekilde “özgürlük” adını vermekte, daha doğrusu özgürlüğü bu cihetten suiistimal etmektedirler. Hakiki veya mizansen bütün tehditler, insanlara “özgürlüklerine” yönelik olarak takdim edilmekte, alternatif olarak da “güvenlik” ve “güvenli şartların sağlanması” için “özgürlüklerin sınırlanması” ön plana çıkarılmaktadır. Varoluşsal güvensizlik, siyasi ve polisiye tedbirlerle, hayatı daha fazla kontrol yoluyla ikame edilmeye çalışılmaktadır, ki bunun diğer adı, özgürce yaşamının ön şartı olarak ifade edilen güvenliğin sağlanması için özgürlüklerden vazgeçmek gibi bir paradokstur.

Batı dışındaki istikrarın, Batılılar tarafından kaygı verici bulunmasının, oldukça ilginç ve anlaşılması gereken bir hal olduğunu fark edebilirsek, son zamanlardaki hadiseleri anlamakta ve onları doğru teşhis etmekte de fazla zorluk çekmeyiz gibi gözüküyor. Dikkat edilecek olursa Batılıların etkin olduğu bütün Batı dışı bölgelerde istikrarsızlık esastır. Ve Batılılar istikrarın olduğu her yeri istikrarsızlaştırmak için ne gerekiyorsa onu yapıyorlar. En basit hadise: Batı dışı toplumlardaki muhalif unsurlar, ne olurlarsa olsunlar fark etmez, Batılılar tarafından himaye ediliyorlar. Bunun en meşhur örneği, 1970’li yıllarda İran’ı istikrarsızlaştıracığı umuduyla Humeyni’nin himaye edilmesi idi. Buradaki özellik, herhangi bir ideolojiye mensup olmak değil, sadece mevcut ve itibari bir şekilde istikrarın söz konusu olduğu bir devlete ve yönetime muhalif olmak, desteklenmek için yeter sebep olarak kabul görmektedir. Bu husus özellikle İslam dünyası için geçerlidir. İslam dünyasında, ideolojisi ne olursa olsun, istikrarlı yönetimlerin olması, Batı dünyası için kaygı sebebidir. Bunu biz kabaca modernitenin içine düştüğü kriz ve bu çerçevede zuhur eden varoluşsal güvensizliğin üzerini örtmek için, insanların dikkatini uzaklarda bir yerlerde oluşturulan istikrarsızlığa yöneltmek ve bunun üzerinden Batı dünyasında yaşayan insanların içinde buldukları halde yaşadıkları varoluşsal güvensizliğin üzerini örterek, kendi hallerine razı olmasını sağlamak olarak ifade edebiliriz. Bu, insanlara uygulanan bir tür görüntü ve söz üzerinden zorbalık olarak

gerçekleşmektedir. İslam dünyasının herhangi bir yerinde olan herhangi bir olumsuz olayın görüntüsü, bir kanalda çok defa veya bir çok kanalda tekrar tekrar gösterildiğinde, ortaya arzulara uygun bir islam dünyası görüntüsü çıkmakta; buna karşılık Batı kendisini istikrarlı ve huzurlu, hatta “özgür ve mutlu” insanların yaşadığı bölge olarak takdim edebilmektedir. Batı dünyası için ideal Mısır, demokratik bir düzen içerisinde, seçim yoluyla iktidara gelmiş olanların yönettiği bir Mısır değil, insanların kamplara bölündüğü ve birbirine düştüğü, darbecilerin insanları katlettiği ve insanları silah zoruyla zabt ü rabt altında tuttuğu; buna karşılık zulme uğrayan insanların, zulmedenlerle çatıştığı, herkesin birbirine düşman olduğu ve düşmanca davrandığı; insanların yaşadıkları ekonomik ve siyasi zorunlar sebebi ile Batı’ya imrenerek baktıkları bir Mısır’dır. Böylece Batılılar darbe yoluyla iktidarı gasb etmiş olanlara, muhalifler konusunda uyarılarda bulunarak, kendilerine onların hukukunu koruyormuş gibi bir görüntü ve “konum” da sağlayabilmektedir. (15 Temmuz akşamı Batı’lı yetkililerin tarafları sükunete ve kan dökmemeye çağrıları, böylesi bir tavrın Türkiye için de geçerli olduğunu göstermekteydi.) Bu durumda bu rejimle istedikleri antlaşmaları istedikleri şartlarda yapabilecekleri gibi, insanların *kendi îmânlarıyla emân içinde* yaşamaları da engellenmiş olması tahakkuk etmiş olmaktadır ki, bu, kendi iyilikleri üzerinde duramayan, başkalarının kötülüklerini işaret ederek, bunun üzerinden kendi varoluş düzenine meşruiyet sağlayan, patolojik bir durumu işaret etmektedir. Bu durum ise kısaca, ifade edecek olursak, *artık sorunları keşfetme ve halletme konusunda umudunu yitirmiş, kendisine güveni sarsılmış, insanlık adına iddiasını yitirmiş olan bir medeniyetin, çöküş aşamasını* izhar eder.

Türkiye’de son yıllarda yakalanan itibari istikrar konusunda Batılıların tavrı, bu hususta açık olduğu kadar açıklayıcıdır da. Türkiye çok çeşitli yönlerden özel bir konuma sahip olduğu için, Batı dünyasındaki tavrın bu şekilde gelişmesi, takip ve tespit edilebilirliği kolay olduğu kadar, anlaşılması ve kabul edilebilirliği o oranda zordur. Türkiye her şeyden önce modernleşmeyi batılılaşma olarak algılamış ve bunu kemal-i ciddiyetle en azından bir asırdan beri sürdürmüştür. Bu durum sadece toplumsal bir program olarak kalmamış, siyasi olarak ta Türkiye, Batı dünyasının bir parçası olmuştur. Türkiye’de üniversite Batı üniversitelerinin programlarını üstlenmiş, hukuk batı hukuku ile eşitlenmiş, edebiyat ve sanat batı edebiyatı ve sanatı ile esaslı bir şekilde irtibatlanmıştır. Hatta Türkiye Avrupa Birliğine, istiklal harbi yaparak sağladığı istiklalinden vazgeçmeyi göze alarak, üye olmayı ciddiyetle talep etmiş ve bu çerçevede kendisinden beklenen her şeyi yapmıştır. Türkiye’nin bütün bunları yaparken beklediği bir şey vardır, o da, diğer “Batılı”

ülkeler gibi tanınmak ve bu ülkelerle eşit ortaklar olarak birlikte etkin olabilmek. Bunun diğer şekilde ifadesi, Türkiye'nin Batılı "dostlarından" beklentisi, istikrarı cihetinden batıdan bir tehdit gelmemesidir. Ancak durum zaman içerisinde hiç te böyle gelişmedi; mesela Alman istihbarat örgütü BND Türkiye'yi, Alman hükümetinin kararıyla, düşman ülke kategorisinde değerlendiğini açıkladı. (Hoş ABD'nin Almanya'yı 4+2 antlaşmalarına rağmen, hala düşman ülke kategorisinde görerek, bütün tavırlarını ve tedbirlerini bu çerçevede alıyor olması, devletler arası ilişkilerin, batı "ittifakı" içinde de, ilginç özellikleri arasında kabul edilebilir. Ancak burada ufak bir farka da dikkat etmek gerekir: ABD'nin Almanya'yı yakından takip etmesi, orayı istikrarsızlaştırmak için gayret sarf etmesi anlamına gelmemektedir. Belki bu "şimdilik" böyledir) Türkiye'nin istikrarsızlaştırılması hususu, son zamanlarda Batı dünyasının öncelikleri arasına girmişe benzemektedir. Bunun nasıl cereyan ettiğinin belgeleri (hem PKK ve PYD cihetinden, hem Gezi hadiseleri cihetinden, ama bunun ötesinde çok farklı kanallardan bu işi nasıl yaptıkları meşhur ve) her yerde mevcut olduğu için, bunu tespit etmek kolay, ancak Türkiye'nin Batı dünyası ile girdiği bu derin ve yaygın ilişki cihetinden bakıldığında, anlaşılması ve kabul edilmesi zor bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı Dünyası niçin Türkiye'yi hala "düşman" kategorisinde görebiliyor? Meselenin sadece dar anlamıyla "siyasi" veya "ekonomik" olduğunu düşünmek, yukarıda kısaca işaret ettiğimiz gibi, çok sathi olacaktır. Meselenin varoluşsal bir boyutu olduğunu dikkate almadan anlaşılması, daha doğrusu varoluşsal boyuttaki huzursuzluğun adım adım nasıl Batı dışı dünyayı ve bu arada da Türkiye'yi ilgilendirdiğini fark etmek mümkün olmayacak gibi gözükmektedir.

2013 Mayıs-Haziran Gezi Parkı hadiselerinin canlı yayınlar yoluyla nasıl körüklenmeye çalışıldığını, sosyal medya üzerinden yalanların yayılarak, insanların nasıl tahrik edildiğini; bu yalanların yayılmasını engellemek isteyen ve bu yönden tedbirler alarak istikrarı muhafaza etmek isteyen yönetimin nasıl "fikir ve haber alma özgürlüğü" düşmanı ilan edildiğini, yakından yaşadık. Bu çerçevede istikrarı bozmak için gayret sarfetmek özgürlük, istikrarı muhafaz etmek için tedbir almaya gayret etmek, zorbalık ve baskıcı olmak olarak tanımlanıverdi. Batı dünyası hala, gezi hadisesini "bir efsane" hareket olarak lanse etmeye devam ederken, bunu aynı zamanda Türkiye düşmanlığını tahkim etmenin bir aracı olarak kullanmaktadır. En azından Sultan II. Abdulhamid'den bu yana aynı şablon tatbik edilmektedir: zarar vermek istediğiniz memleketin başında bulunanı despot, otokrat veya diktatör ilan ederek, o ülkeyi işgal etmeyi, en azından istikrarsızlaştırmayı sokaktaki insanın

gözünde meşru hale getirmek. Gezi'nin ilk gününde Türkiye genelinde insanların çadırların yakılmasını protesto etmek ve bu konuda hükümeti eleştirmek için sokağa çıkması, ama meselenin anlaşılmasından sonra, insanların bu hadise ile olan irtibatlarını sorgulaması hiçbir zaman Batı medyası için haber değeri olan bir husus olmadı; onlar için, çoğu mizansen olan, Kırmızı Elbiseli Kadın veya Taksim'de Piyano Konseri gibi, görüntüler üzerinden Türkiye aleyhine kullanılmaya devam edildi. Batı medyası için gerekli olan görüntülerdi ve bu görüntüler alındıktan sonra, bunun üzerinden Türkiye düşmanlığı geniş kitlelere yayılabilir; bunu "istikrarlı bir şekilde" sürdürürken, Türkiye'den de, şu veya bu oranda, onların arzularına denk düşen sözler ve açıklamalar yapanlardan da istifade ettiler. Son zamanlarda bu konuda, onları da fersah fersah geçen, gönüllü Türkiye düşmanları türedi ki, bunlar Türkiye'nin ekmeğini yemekle birlikte, acımasızca ve iz'ansızca Türkiye'ye düşmanlık ettiler. Bunun ne anlama geldiğini ve muhtevasını/içeriğini tam olarak görebilmek için *Today's Zaman*'ı incelemek yeterlidir. Türkiye düşmanlığının en masum görüntüsü, Türkiye ile mevcut yönetimi birbirinden ayırmak ve Türkiye'ye veya Türk halkına –öyle diyorlar- zarar vermeden veya asgari zarar vererek, mevcut yönetime karşı her türlü yolla savaşmak. Avrupa Birliği'ndeki "Türkiye dostları" (!) nın argümanı benzer bir şekilde ortaya çıkmaktadır: onlara göre AB ile müzakereleri askıya almak, mevcut yönetim ile mücadele ederken, Türkiye'yi cezalandırmak olur ki, bu doğru olmaz. Bir taraftan Türkiye'yi istikrarsızlaştırmak için her imkanı ve fırsatı ganimet bilmek, diğer taraftan da müzakereleri sürdürmek uygun bir yoldur. Kabaca söylem, Türkiye de yaşayan insanları, meşru bir şekilde seçilmiş yönetime karşı mücadeleye çağırmakta, bu çerçevede iyi niyet göstergesi olarak müzakerelerin devamını telaffuz ederek, aslında meselenin Türkiye'nin demokrasi standartları ile alakalı olduğunu iddia ederek, bunun üzerinden açıkça Türkiye'yi kamplara bölmek, devlet ile halk, iktidar ile diğer kesimler arasında kapanmaz uçurumlar oluşturmayı, mevcut bazı problemleri de ön plana çıkararak çözülemez hale getirmeyi hedeflemektedir. Türkiye'de bir çok insan, bunun farkında olarak veya olmayarak, 15 Temmuz 2016 tarihine kadar bu tavrı onaylamaya teşne idi. 15 Temmuz darbe teşebbüsünden sonra, darbecileri Türkiye'de iktidarın muhalifi olarak gören tavır, darbecileri himaye etmeyi kendilerine vazife olarak görmeye devam etti. Ancak altlarındaki zemin tamamen boşaldığı için, birden ortalıkta, boşlukta öylece kalakaldılar. Türkiye'de yaşayan hemen herkes şunu bir anda fark etti: Batı medyası ve siyasetinin hedefinde Türkiye'nin birliği ve istikrarı vardır. Bu istikrarı ve birliği kim sağlama konumunda olursa, o aynı

düşmanlığın muhatabı olacaktır. Yönetimde bulunanın ideolojisinin belirleyici bir konumu yoktur. Bu durum meselenin basit sayılabilecek siyasi ve ekonomik mülhazalarla da alakalı olmadığını göstermektedir; çünkü *mesele Batı dünyasındaki varoluşsal güvensizlikle doğrudan alakalıdır.*

Batı dünyasının güvenliğinin genel olarak İslam dünyasında, özel olarak ta özellikle son yıllarda *Türkiye’de, istikrarın bozulmasında* olduğu bir inanç değil, inançları ve bütün gözlemleri, hadiseleri kavrarken kullanılan ana çerçeveyi belirleyen bir esas haline gelmiş benzerdir. Bu esas, dünyayı güç sahibinin irade ve tasavvuru olarak kabul eden modern tavra denk düşmektedir. Buradaki “güç sahibi”nin, kendisini her şeyin ölçüsü ve sahibi olarak gören ve Batıda yaşayanlar da dahil olmak üzere, bütün insanlara tahakküm etme konumunu kendisine layık gören Batılı küçük bir insan grubu olarak taayyün etmektedir. Bu yöneliş tam da 19. Yüzyıl yöneliştir. Daha doğrusu günümüzde batı dünyası, büyük felaketlerle dolmuş olan bir 20. Yüzyıl yaşadığını, daha farklı ve doğru ifadeyle, insanlığa büyük felaketler yaşattığını unutmuş olarak, yeniden 19. Yüzyıl düşünce şablonları, parametreleri içinde düşünmeye çalışmaktadır. Ellerinde bulunan medya ve propaganda gücünü kullanarak, siyahı beyaz olarak gösterebileceklerini; açık seçik belli olan alanları, karmaşık göstererek, bunun üzerinden insanların hayatlarına müdahale edebileceklerine inanmaktadırlar. *Burada söz konusu olan, gerçek karşısında söylem, hakikat karşısında görüntü, hayat karşısında imajın konumu olarak durmaktadır.* Günümüzdeki sorun, tam da söylemin/diskurun gerçeği tahrif edip edemeyeceği, görüntünün hakikate üstün gelip gelemeyeceği, imajın hayata baskın çıkıp çıkamayacağı ile alakalıdır ve 21. Yüzyılda esas tartışma ve mücadele tam da bu noktada cereyan etmektedir. Acaba insanlar 19. Yüzyılda olduğu gibi söylemleri tercih ederek gerçeği ihmal mi edecektir? Acaba insanlar görüntüye inanarak, hakikat ile irtibat kurma arayışını anlamsız bir gayret olarak mı kabul edecek? Yine aynı şekilde insanlar üretilerek yayılan görüntüler/imajlara inanarak hayatı, kendi yaşadıklarını dikkatleri dışında mı tutacaklar? Yoksa söylemin, *görüntünün ve imajın mahiyeti üzerinden hakikatini sorgulama* yolunu mu tercih edecekler? Türkiye 15 Temmuz’dan sonra tam da bunu yaşadı. Türkiye’de yaşayan herkes, imaj yerine hayatı, söylem yerine gerçeği, görüntü yerine hakikati fark ediverdi. Bu aynı zamanda imajın, söylemin ve görüntünün mahiyeti üzerinden hakikatini sorgulamaya bir yol oluşturursa, esas dönüşüm gerçekleşmiş olacaktır.

21. yüzyılda, öyle gözüküyor ki, Batı Avrupa ve Amerika’da yeniden, aklın terk edilerek, Hume’un işaret ettiği ve Max Weber’in modern putperestik

olarak niteleyerek, başta birinci dünya savaşı olmak üzere, bütün sorunların esası olduğunu teşhis ettiği *iradenin ve tutkuların akli kendisine köle haline getirmesine* ve bunun etkin olduğu 19. Yüzyıla geri dönme, bir yol olarak yeniden denenmeye çalışılıyor. Aslında takip edilen haber siyasetinde, olanın olduğu şekliyle değil de, olması arzu edilenin olmuş gibi anlatılması, iradenin akla tahakküm ettiğinin açık bir örneğini teşkil ediyor. İnsanlar olup biten hakkında bilgilendirilmeye değil de olmasını arzu ettikleri şeylere inandırılmaya çalışılıyor. Türkiye'deki hadiselerin batı medyasındaki takdimi, bu yönden paradigmatik bir konuma ve özelliklere sahiptir. Türkiye hakkında yapılan hemen her haberde, inanılması arzu edilen şeyler tekrar edilerek, sanki sürekli olarak orada bulunan bir vakiadan haber verilmekte; olup biten şeyler arasında, ya özellikle oluşturulması arzu edilen imaja uygun yoruma elverişli olanlar tercih edilmekte veya tercih edilen konular, arzu edilen imaja uygun eklemelerle ve yorumlarla verilmektedir. Mesela Türkiye'de ekonomik bir kriz olması arzusu, ekonomik krizin olmadığı gerçeğine rağmen, şartlı ifadelerle eğer şunlar şunlar gerçekleşirse, ekonomik kriz olabilir veya olacak veya olması beklenebilir gibi ifadelerle verilmektedir. Hatta daha ileri gidilerek mesela TL'nin darbe teşebbüsünden sonra üçte bir oranında değer kaybettiğini, insanların artık alışveriş yapmaktan kaçındıkları vb. açıkça yalan şeyleri, hiç çekinmeden yazabiliyorlar.² Yazıyı, haberi okuyan birisi herhalükarda -Türkiye'de bir ekonomik kriz olmadığı halde-, Türkiye'yi ekonomik kriz tasavvuru çerçevesinde düşünmektedir. Benzer bir durum 15 Temmuz darbe teşebbüsünden sonra yaşanmaktadır. Haberlerin içeriği, siyasetçilerin beyanları, yapılan tasvir ve analizler, kendisini askeri darbeye karşı koruyan bir milletin demokratik sistemi savunması ile nerdeyse hiç bir alakası olmayan, sanki darbe yapılmış ve başarılı olmuş ta darbecilere neler yapmaları/yapmamaları gerektiğini söyleyen üslupta ortaya konulmuştur. Bu kurgu, Türkiye hakkında olmasını arzu ettikleri darbe şartları üzerinden, bir söyleme denk düşmektedir. Böyle bir şey gerçekleşmediği, yani gerçek olmadığı halde, önceden düşünülmüş ve hazırlığı yapılmış haber ve analizler, Türkiye hakkında belirli bazı tavırları gerekçelendirmek ve tahkim etmek için kesintisiz bir şekilde sürdürülmektedir. Bu durum aslında Batı dünyasındaki siyaset ve istihbaratın gerçeklik ve gerçeklerle ne kadar irtibatsız olduklarını/kaldıklarını göstermektedir. Arzu ettikleri haberleri, bu haberleri vermeye müheyya haberciler/kaynaklar üzerinden alarak, bunu ihbar eden muhbir ve muhabirlerin bu kadar etkin olabilmesi, aslında, iradenin inancı belirlediği

2 Bu satırlar 2016 Ağustos ayı ortalarında, o dönemdeki batı medyasındaki haberler dikkate alınarak yazılmıştı.

düşüncesiyle, olup bitende olmasını arzu ettiğini görerek hadiselerle bakan bir tavrın olduğu kadar, iradenin akli ve duyuları yönettiği yönelişin bir neticesi gibi gözükmemektedir. Batı'nın muhbirleri ve muhabirlerinin müşterek tavrı, siyaset ve medyanın müşterek açıklamaları ile açığa çıktığı için, oldukça zahir bir durumdur. Bu durum, daha farklı bir ifade ile, bir şizofreniyi de izhar etmektedir.

Bu şizofren durum yeni ortaya çıkmış, belli bir süre sonra geçecek bir hadise olarak görülebilir mi? Bu tavır uzun bir geçmişli olan, yerleşik bir adet olduğu için, terkedilmesi de kolay değildir. Batı'nın böylesi bir şizofreniyeye düşmesi, geçici bir hal olarak gözükmemektedir; *bu hal, daha esaslı bir yönelişin zuhurunun içinde gerçekleştiği temel bir varoluş kategorisi olarak durmaktadır*. Gerçek artık olan değil, elde edilmesi arzu edilen siyasi ve ekonomik çıkar olarak, şu anda mevcut olan değil, gelecekte sağlanacak olan olarak öngörülmektedir. Kısaca *hakikat, olan değil, icad edilecek olan* olarak kavranınca, böylesi bir şizofreni mümkün olabilmektedir. Bu durumu Batılıların fark ederek, üstesinden gelmeye yönelmesini beklemek ne kadar gerçekçidir? İnsanların umutlarını sermaye haline getiren bir yönelişin bundan vazgeçmesi mümkün müdür? Bunu söylemek oldukça zor gözükmemektedir.

Gerçeklikten kopuk ve gerçeklere dayanmayan bir siyaset, ilk bakışta hem Batı'nın hem de Türkiye'nin aleyhine bir durum sergilemektedir. Batı'nın dost düşman ayırımına ve Türkiye'yi de düşman kategorisine yerleştiren tavrı açısından bakılacak olursa, gerçeklikle irtibatsız ve gerçeklere dayanmayan bir düşmanlığın amacına ulaşması mümkün olmayacaktır ki bu durum, ilk bakışta, Türkiye açısından sevinilmesi gereken bir durum olarak kabul edilebilir. Çünkü olduğu varsayılarak kullanılan şeylerin ve olduğu varsayılarak saldırılan hedeflerin mevcut olmayışı, bütün bu saldırıları başından boşa çıkaracaktır; saldırılar boşuna ve "boş yere" yapılacaktır/yapılmaktadır. Ancak bu saldırıların hiç te zararsız olduğu, hiçbir etkisinin bulunmadığını söylemek te doğru değildir. Bu saldırılar tabii ki, ciddi tahribatlar, ciddi sorunlar üretecektir. Ancak bunların tayin edici olabileceğini düşünmek te doğru değildir. Bir taraftan bu saldırıların, Türkiye'de yaşayan insanlar tarafından, mahiyetlerine uygun bir şekilde keşfedilmesi, hem kısa hem de uzun vadede, ilişkilere, belki ilişkilerin hakiki mahiyetini dikkate alan bir güvensizlik boyutu katacaktır. Bu durum, aslında Batı Avrupa açısından, yeni bir şey değildir; zaten onlar varoluşsal bir güvensizlik konumunda/modunda yaşıyorlar. Bu durum Türkiye açısından, siyasi anlamda, bir güvensizlik ile yüzleşmek anlamına gelirken, başka bir taraftan da, kendi hali ve konumunu

düşüncenin konusu haline getirerek, bunun üzerinden her şeyi yeni baştan kavramaya yöneltecektir ve yöneliyor da. Bu durum aynı zamanda Türkiye'ye kendi kendisini, imkan ve zaafı ile birlikte yeniden keşfetme için bir fırsat ta sunabilecektir. Türkiye bu imkanı ne kadar ve nereye kadar kullanacaktır? Bu sorunun cevabını zaman içerisinde bulacağız. Burada tartışmasız olarak duran şey, bu sorgulama ve araştırmanın, Türkiye'nin önündeki zorunlu yol, alternatifsiz bir konum olmasıdır.

Bugün artık yavaş yavaş, özellikle 15 Temmuz sonrasında Türkiye'deki neredeyse herkes bunu anlamış durumdadır. Herkes şunu gayet iyi gördü ki, Batı medyasında konu edilen ve Batı siyasetinin eleştirdiği Türkiye mevcut değil. Batı medyası ve siyaseti, kendi arzuladıkları, olmasını umdukları, varmış gibi inanmayı tercih ettikleri bir yerden bahsediyorlar ve burayı eleştiriyorlar; böyle bir yer mevcut değil. En azından Türkiye burası değil. Herkesin kafasındaki temel soru şu: Peki batılılar bunu niçin böyle yapıyorlar? Bu soruya herkes kendi imkanları ile cevap arayacak ve herkes kendi cevabını bulmakta gecikmeyecektir. Bu cevapların hemen hepsinde müşterek olan taraf, Batı'nın Türkiye'yi bayağı bir süreden beri düşman kategorisinde görmeye başladığı ve bunun giderek artan bir yoğunlukta devam ettiğinin tespiti olacaktır.

Batı dünyasının yeniden 19. Yüzyıl kategorileri içinde düşünmeye yönelmesi, bir taraftan bakıldığında, 20. Yüzyılın felaketlerle dolu bir yüzyıl olması ve Batı Avrupa'nın bu yüzyılın esas kaybedeni olması ile alakalı gözükmemektedir. Bir Türk atasözü, müflis tüccarın eski defterleri karıştırmaya yöneldiğini, söyler. Hakikati bir insan kurgusu olarak kabul ederek inkar eden ve herşeyi araçsal aklın bir fonksiyonu haline getiren modernitenin son ucunun zorunlu olarak nihilizm olması hasebiyle artık insanlığın geleceği ile ilgili bir proje olamayacağının ortaya çıkmasına, bu yaklaşımın dayandığı esasın bir varlık ilkesi olamayacağının farkına varılmasına rağmen, çökmesini kabullenmek, zannedildiği kadar kolay gözükmemektedir. Batılıların bunu kabullenmek ve buna göre ortaya çıkan yeni sorunlara uygun çözüm yolları bulmayı, en azından yapılan teşebbüslerin başarı umudu vermemesi yüzünden, belli ölçüde terk ederek, eski yöntemleri ihya üzerinden yeni sorunları çözmeye çalışmaları çok ta garip karşılanmamalıdır. Bir dönemde Osmanlı devleti içinde de, benzer bir şekilde, ortaya çıkan sorunları çözmek için "nizam-ı kadim"i ihya etmek veya nizam-ı kadime dönmeyi teklif eden yeterince müellif mevcuttu. Ancak yöntemler geçerliliklerini ortaya çıkış şartlarına medyundur. Sınırlı şartlara bağlı olarak ortaya çıkmış olan

yöntemler, şartlar değişince, geçerliliklerinin de sınırlarına ulaşmış/sınırlarını görmüş olurlar. Batılıların hem kendilerine hem de dünyaya büyük felaketler yaşatmış olsalar da, bu felaketleri “onların” yaşatabilmiş olmalarını da bir başarı olarak kabul ederek, bunu “başarma” yollarını yeniden etkin kılmaya çalışmalarını anlamak gerekir. 19. Yüzyıl yöntemleri, varmış gibi kabul edilen “uluslar”ın nihai hakikat olduğu varsayımına dayanıyorlardı; bu “mış gibi” yaklaşım, sınırlarını ve temsil gücü en yüksek “başarı” örneklerini birinci ve ikinci dünya harbinde gördü. Bu, insanların asırlar süren gayretleri ile oluşturdukları, imar ettikleri yerkürenin bir kısmının tahrip edilmesi idi. Bu tahribin farklı bir neticesi daha oldu: Batı Avrupa anlamında “ulus”/nation olmayan toplumlar, kendilerini ulus olarak kabul edenlerin birbirlerini tahrip etmeleri ile de irtibatlı olarak, daha etkin ve kalıcı bir görüntü ortaya koydular. Bugün Almanya veya Fransa cihetinden bakıldığında “ulus”tan başka her şeye benzeyen Amerika veya 1990’lara kadar Sovyetler Birliği, Almanya ve Fransa yanında daha birçok Batı Avrupa ulusunun kaderine hükm etmekte idi veya hala hükmetmektedir. Benzer bir durum Çin ve Hindistan için de geçerlidir. Ancak her şeye rağmen, Batı Avrupa yükselişini varmış gibi kabul ettikleri “ulus”luklarına ve onların çıkarlarını en yüksek amaç olarak görmelerine bağlıdır; bu aynı zamanda Batı Avrupa’nın çöküşünün de sebebidir: Alman ve İtalyan ulusları kendi çıkarlarını gözetmek için İngiliz ve Fransız emperyalist güçlerine/uluslarına meydan okuduklarında, sadece Alman ve İtalyanlar değil İngiliz, Fransız, Hollanda gibi emperyalist “ulus”lar da, en iddialı oldukları alanda, “askeri ve ekonomik güç” alanında, neredeyse sıfırlandı. Bu aynı zamanda Batı Avrupa’nın entellektüel olarak da gücünü kaybetmesi anlamına geliyordu. Birinci dünya savaşından sonra Batı Avrupa da fenomenoloji bir ufuk oluşturmaya çalışırken, esas belirleyici olan, entellektüel manada ciddi bir derinlikten ve bütünlükten mahrum olan ve hatta bununla öğünen pozitivizmin muhtelif türleri etkin oldu. İkinci dünya savaşından sonra ise Batı dünyasının entellektüel manada en fakir olduğu dönemi yaşandı. Buradaki tavır, “yapan ve tahrip eden biz olduğumuza göre, tekrar imar da edebiliriz” şeklinde ifade edilebilir. İkinci dünya savaşı sonunda bütün sorun, en iyi ihtimalle zevahiri kurtarmak, insanlara işlerin yolunda gittiği hususunda bir “intiba” oluşturmak; bunu yaparken de bütün bir hayatı mümkünlerin mümkünlerle muhtemel irtibat şekilleri üzerinden irtibatlandırılması ve bunun üzerinden insanların hayatlarına yön verilmesi, yani sabit ve değişmez bir hakikatin varlığının inkarı üzerinden, hem ahlak, hem hukuk, hem siyaset, hem ekonomi, hem eğitim, kısacası bütün alanların “idare edilmesi” olarak kurguladılar. İmajlardan oluşan

şeylerin, tiyatro ve sinema, ama aynı zamanda televizyon yanında, son zamanlarda daha da yaygınlaşan internet ve diğer a/sosyal medyanın mahiyeti üzerinden hakikatini konuşmak yerine, onları hakikat olarak kabul etmek, benzer bir şekilde sanat ve edebiyat eserlerini de, hakikatin ifadesi olarak değil de, hakikat olarak kabul etmek, hakikatle irtibatı koparmanın sıradan neticeleri arasındaydı. Artık sanal dünya, kendi başına bir hakikat olarak kabul edildiği, hakikat dilin ve diskurun/söylemin bir fonksiyonu olarak kabul edildiği için, bir gazetecinin verdiği haber, vakıa mutabık olsun veya olmasın (vakıa mutabakat bir ifade için mümkün mü? sorusu, dil ile dünya arasında bir tekabüliyetin olamayacağı iddia edilerek, menfi olarak cevaplanmış; dilin ve söylemin, varlığın evi olarak, varlığı bir anlamda belirlediği yaygın olarak kabul edilmiş gibi gözükmektedir) kendi başına hakikat olarak kabul edildi. Eğer bir konuda çok sayıda haber benzer bir içeriğe sahipse, sözün performatif/inşai gücüyle, hakikati kurabileceği/kurduğu varsayıldı. Aslında hemen bütün Batı medyasının fütursuzca Türkiye hakkında, vakıa mutabık olup olmadığına bakmaksızın, düşmanca haber yapmaları böyle bir arkaplanda anlamlı gözükmektedir. Burada şu kadarını söyleyebiliriz: bu yöntem 19. Yüzyılda oryantalizm olarak geliştirilirken ve uygulanırken, bu hususta bunları tezkib edecek bir merci maalesef yoktu; batı medyası ne diyorsa, hele hele ittifakla ne diyorsa, (hakikat teorilerinden birisinin üst başlığı “tutarlılık teorisi”dir), birbiriyle tutarlı oldukları için, hakikati ifade ediyor olarak kabul ediliyordu. İnsanların sadece yaşadıkları fiziki mekanların petrol gibi yeraltı zenginlikleri istismar edilmedi; insanların hayalleri ve umutları da sömürüldü. Daha doğrusu insanların gözünde onların söyledikleri üzerinden bir imaj inşa edilerek/kurularak hakikat bununla ikame ediliyordu; bu faaliyetin en önemli özelliği, üst ilke olarak Batı çıkarlarını gözetmesi ve buna uygun bir “doğu” tasavvuru inşa etmesi idi. Burada doğruluğun bir tane kriteri vardı, o da, söylenenlerin birbirleri ile tutarlı olması idi. Tutarlılığın test edilerek tahkim edildiği önemli araçlardan birisi, “şarkiyatçılar kongreleri” olarak meşhur olan toplantılardı. Oryantalizmin mahiyeti üzerinden hakikatini Edward Said Oryantalizm’de ortaya koyduğu için burada üzerinde daha fazla durmaya gerek görmüyorum. Ziya Paşa’nın ifadesi ile yapılan sadece “elfaz ile tağyir-i hakikat” idi. İlk defa birinci dünya harbinde söylem (ve daha ileri seviyelerde ikinci dünya savaşında), batılı “ulus”lar arasında, birbirlerine karşı radikal bir şekilde kullanıldı. Bu dönemde nasıl bir söylem kullanıldığının bir örneğini Toynbee’nin Amerikan Kongresi için hazırladığı 1917 yılında neşredilen “*The Murderous Tyranny of Turks*” başlıklı “memorandum” teşkil eder ki, bu metin ile, son üç dört yıldır Türkiye hakkında Batı

medyasında çıkan haberlerin mukayesesi, bize nelerin olup bittiği ve nelerin ne kadar değiştiği veya değişmediği hususunda açık seçik fikir verebilir.

Ama Batıların unuttuğu önemli bir şey var: artık dünya 19. Yüzyılın dünyası değil. Ne bütün dünyayı istila etmiş, her yeri askerleri ile doğrudan kontrol eden bir batı Avrupa söz konusu, ne de, onların bir şekilde insanlığın hayrına bir şeyler yapabilecek bir insan grubu olduğuna inanan sömürgeleştirilmiş bölgelerin kandırılmış, hayal ve umutları istismar edilen insanları mevcut. Emperyalizm olarak en üst formunu kazanan modernite artık yapabileceğinin hepsini yaptı; dünyanın hiçbir yerinde insanlar artık moderniteden, hele hele Batı Avrupa'dan, şimdiye kadar gördüklerini değiştirebilecek herhangi bir anlamda bir "iyi"lik beklemiyor; olsa olsa bazı insanlar oralarda ikinci dünya savaşı sonunda oluşan refaha imreniyorlar, hepsi o kadar. 19. Yüzyılın meşhur ideolojisi, evrim ve ilerleme, bizzat kendileri tarafından terk edilmek zorunda kaldı; şu anda yaşayan batıların kendilerini, daha sonra gelecek bir "üst insan"/übermensch tarafından ikame edilebileceğini kabullenmeleri oldukça zor olduğu için, -bu konuda yine de, bir taraftan genetik, diğer taraftan yapay zeka çalışmaları gibi farklı farklı gayretler olsa da,- evrimin zorunlu olmadığı; ilerlemenin sınırsız olmadığı, nitekim tarihin sonunu liberalizmin oluşturduğu gibi söylemler ile mevcudu muhafaza etme yönünde, muhafazakâr bir söylemi tercih ettiler. Hatta son zamanlarda insanları mevcut şartların zorunluluğuna ikna etmek için nöroloji alanında çalışmalar yaptırarak, bunun üzerinden insanın özgürlüğü ve ihtiyarının anlamsız laflar olduğu noktasında daha farklı bir söylem geliştirme yoluna gidiyorlar. Her şeye rağmen, artık insanlar Batı'da herhangi bir ideal görmedikleri gibi, bunun aksine onların hayatlarını muhtelif cihetlerden *ibretlik* olarak kavramaya yöneliyorlar. Batıların kendilerinin de bütün insanlara değerli olarak söyledikleri şeyler de, bir taraftan tamamen itibari olarak geçerli olabilen, ama aynı zamanda kendilerinin iki yüzlü siyasetlerinin kurbanı olan, insan hakları söyleminden ibarettir. Batı dünyasının bütün insanlığa şu anda kıymetli olarak takdim edebildiği şey, kendilerinin uymadığı, insan haklarından ibaret gözükmektedir. Sorun da tam burada zuhur etmektedir: Batı dışındaki toplumlar insan haklarını talep ettiklerinde, bu talep, batıların haklarının/refahlarının sınırlanması olarak kavranarak, insanların ne kadar hakka sahip olabileceğinde, onların yaşadıkları bölgelerin belirleyici olduğunu, John Rawls örneğinde gördüğümüz gibi, açıkça savunabilmektedirler. Uygulama zaten hep bu şekilde gerçekleştiği için, herkesin her gün karşı karşıya olduğu uygulamadan bahsetmenin zaten çok da fazla bir anlamı yoktur. En azından söylem olarak bütün insanların insan olarak sahip oldukları

devredilemez, alınmaz haklarının bulunduğunu dile getirmek bile, Batılılara lüzumsuz gözüküyor. Halbuki bugün insanlar kendi memleketlerinde kendileri olarak yaşamak istiyorlar ve batılılar tarafından rahatsız edilmek istemiyorlar. Daha farklı bir ifade ile insanlar artık kendi yaşadıkları bölgelerde huzur ve istikrar istiyorlar. Batı dünyasını rahatsız eden, Batı dışında yaşayan insanların huzur ve istikrarı; *Batı dışındaki bölgelerde yaşayan insanların, özellikle de müslümanların huzur ve istikrar içinde kendi hayatlarını düzenlemeleri ihtimali, Batı dünyasını huzursuz ediyor.*

Batı dünyasının kendisini yeni şartlara uygun düşünmeye alıştırmayı gerektiriyor. Bu, kabaca insanlığın vahdetini kabul etmek ve bütün insanların, ister doğuda, ister batıda, ister kuzeyde, ister güneyde, ister kutuplarda isterse ekvator bölgesinde yaşasın, insan olduklarını kabul etmek demek. Aynı şekilde Afrika'da yaşayan insanlar ile Avrupa'da yaşayanların, Amerika'nın kuzeyinde yaşayanlar ile Meksika ve Güney Amerika'da yaşayanların, Çin ve Hindistan'da yaşayanların, ama aynı zamanda İslam dünyasında yaşayanların hepsinin öncelikle ve özellikle insan olduğunu kabul etmek anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda Batı dünyasında yaşayan insanların huzur ve istikrar talepleri ve bu konuda tedbir almaları ne kadar gerekli ve önemli ise, dünyanın diğer bölgelerinde de en az o kadar gerekli ve önemli, en az o kadar meşru ve makbul olması demektir. Almanya'da elinde bir çakı bulunan çıplak bir insanı tek kurşunla vurmanın, veya elinde pala olan ve iddiaya göre bazı insanlara saldırarak yaralamış olan 17 yaşındaki bir genci, açık arazide infaz etmenin meşruiyetini savunanların, bunu bütün bir dünyanın güvenlik güçleri için de savunabilmesi veya bunu reddettikten ve bunu yapanları cezalandırdıktan sonra, -kendilerinden böyle bir şey bekleniyorsa tabii ki-, bundan sonra başka toplumlar hakkında konuşmaya yönelmesi demektir. Benzer örnekleri Fransa, Belçika, Amerika gibi batılı ülkelerde hemen her zaman bulmak mümkündür. Mesele herkesin böyle davranmasını savunmak değil; sadece Batılıların kendi kendilerini bütün doğruların ölçüsü olarak görmeleri ve ölçülerin nasıl uygulanacağına da, kendi çıkarlarını korumayı üst ilke olarak kabul ederek, karar vermeleri olarak ortaya çıkmaktadır. *Daha doğrusu, batılıların perspektifinden kendilerinin istikrarı için gerekli olanların yapılması doğru iken, mesela Türkiye için doğru, Türkiye'nin istikrarsızlaştırılmasıdır. Türkiye'yi istikrarsızlaştıran her şey doğru olarak kabul edilerek, bunun üzerinden söylemler geliştirilmekte; bunun üzerinden hem muhabirler hem de muhabirler faaliyetlerini yürütmektedirler. Bir ülkeyi ve bölgeyi düşman olarak görmenin pratikte başka bir şekli de yoktur.* Temel mesele Batı dünyasının zaman zaman kullandıkları bir tabirle, “radikal kötü” veya “düşman” kavramı üzerinden düşünme ve

yaşamayı, düşmanlığa bir hayat ilkesi olarak dayanmayı terk edip edemeyecekleri ile alakalıdır.

Batı'nın en önemli özelliği, en azından Hobbes'tan beri, çatışma kavramı üzerine, insanı insanın kurdu (homo homini lupus) olarak görme üzerine, kendilerini ve dünyalarını inşa etmiş olmalarıdır. Esasını Hıristiyanların Yahudileri ötekileştirmesinin teşkil ettiği çatışma ve düşmanlık tezi, Marx gibi bazı düşünürler tarafından kapitalizmin içinde yeniden keşf edilerek sınıf çatışması olarak; Freud gibi düşünürler fert ile toplum ve toplumun kültürü arasındaki bir çatışma olarak yeniden tanımlayarak, çatışma tezini bir bumerang gibi batıya yöneltmiş olsalar da; tarihi bir uluslar çatışması olarak gören tavır, son ucunda iki büyük, insanlık tarihinin en acımasız ve kanlı, en tahripkar savaşını buldu; bu aslında, düşmanlık üzerine kurulu bir dünyanın kendi kendisini nasıl tahrip edeceğini de göstermektedir. Batının çökmesi için kendi kurucu ilkesini ciddiye alması yeterli gözükmektedir. Temel sorun batının kurucu ilkesi ile irtibatını gözden geçirip geçirmeyeceği; daha doğrusu böyle bir "gücü" nün olup olmadığı ile alakalı gözükmektedir.

Artık herkesin daha açık bir şekilde gördüğü bir hakikati açıkça söylemek gerekmektedir: batı dünyası ve modernite, kendi kendine, kendi içine düştüğü bu durumdan kurtarma potansiyelini haiz değil gibi gözükmektedir. Bu durum bizi bunun dışında farklı ne gibi imkanlar olduğunu araştırmaya yöneltmektedir. Bu yöneltişte dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan birisi, her şeye rağmen son iki yüzyılda yaygınlaşan, başta bilim, teknik ve teknolojik alandaki başarılar olmak üzere, demokrasi ve insan hakları gibi kazanımların muhafaza edilmesinin gerekli olduğudur. Bunu yaparken farkında olunması gereken en önemli nokta, yaygın söylemin aksine, batıların sahip oldukları iyilikleri kendilerinin keşf etmedikleri, sadece başka medeniyetlerden, özellikle de islam medeniyetinden üstlenerek, bir cihetten –mesela matematik ve empirik araştırma alanlarında- inkişaf ettirirken başka bir cihetten de –mesela hukuk ve siyaset alanları ile hümanizm alanlarında- tahrif ve dejenere ederek, aslı ile irtibatından kopararak gayesinden saptırdıkları gerçeğidir. İmkanlar araştırılırken bu hususlara, yani batıda bugün mevcut olanın alelittlak batıya ait olmadığı ve bunun keyfiyetinin, tarihi ve sistematik olarak farkında olmak zorunludur. Bunun farkında olmadan batıda olan her şeyi, iyi veya kötü, batıllara aitmiş gibi görmek hem batıyı ve batılları olduklarından daha önemli göstermek anlamına geldiği gibi, aynı zamanda orada hiçbir iyilik bulunmadığı gibi hilaf-ı hakikat bir yönelişe

kapılmak anlamına da gelmektedir. Bunu tefrik etmeden atılacak adımlardan fazla bir şey beklememek gerekir.

Bu çerçevede bizim ilk olarak bakmamız gereken nokta, ilke ile alakalıdır. Modern batının ilkesi, dost-düşman ayrımına dayalı çatışma ilkesi ise, o zaman bizim bulmamız gereken çözümde, düşmanlığın bir varlık ve düzen ilkesi olarak kabul görmemesi esas olacaktır. Düşmanlık esas itibarıyla negatif bir yöneliş olduğu için, adem ve idamı intaç eder. Radikal kötü ve düşman, aslında “hiç” olarak kavranır; ancak bu hiç, varlığın zuhuru için gerekli olarak kabul edilir. Bir tür gölge gibi. Ancak buradaki düşünce biraz tersten yürümektedir: gölge üzerinden nesnenin tanımlanması. Buradan platonik bir düşünme tarzına da yol bulmak mümkün ise de, bunu burada ele almak bizi amacımızdan uzaklaştıracaktır. Biz düşmanlık, dolayısı ile, yokluk ve kötülük üzerinden değil, varlık ve iyilik üzerinden bakmak ve buradan hareketle neler yapılabileceğini araştırmaya yönelmek zorundayız. Bu tabii ki batıya veya moderniteye bir alternatif olması veya alternatif olmak amacıyla değil, aksine batının bu konuda ne yaptığını bilmekle ve ibretle dikkate almakla birlikte, onu esas almamak, karşı çıkararak bile onun belirleyici hale getirmek hususunda tedbirli olmak açısından önemlidir. Daha farklı bir ifade ile bizim için batının iki yüzyıllık tarihi, kendinde mümkün bir çok hadisenin bir araya gelmiş olmasından ibarettir. Bin tane, onbin tane, bir milyar tane,ilh. mümkünü bir araya getirdiğinizde bir zorunlu çıkmaz. Bu demek oluyor ki biz batı olsa da olmasa da nasıl düşünüp davranacaksak, öyle düşünüp davranmak durumundayız. Batının ârızı varlığı bizim tarafımızdan sadece mümkünlerden bir mümkün anlamında bir örnek olarak dikkate alınabilir. Bizim, 18. Yüzyıla kadar, yani batı olmadan önce nasıl düşünüp davrandık ise, bugün de, öylece düşünüp davranmayı başarabilmemiz gerekmektedir. Aradaki fark, sadece yaşanan tecrübelerle son iki yüzyıldakilerin de eklenmiş olmasıdır. Biz son iki yüzyılı yaşamış gerçekler olarak dikkate almak zorundayız. Bu anlamda son iki yüzyıl kesinlikle ihmal edilemez, edilmemelidir.

Modern dünya ve batı ile ilişkiler açısından Türkiye'nin önemli bir yeri vardır. Türkiye, daha önce de ifade ettiğim gibi, bütün gayreti ile batı kültür ve medeniyetini üstlenmek için çalışmış, bu hususta, iyi veya kötü, önemli başarılar elde etmiştir. Bugün artık Türkiye'yi İstanbul üzerinden, mesela 18. Yüzyıl'ın Türkiye'si ile mukayese ettiğinizde ortaya çıkan farkın, mesela 18. Yüzyıldaki Fransa/Paris ile günümüzdeki Fransa'yı, yine 18. Yüzyıldaki İngiltere/Londra ile günümüzdeki İngiltere'yi mukayese ettiğinizde

ortaya çıkan farktan çok büyük olduğunu tespit edebilirsiniz. Günümüzün Türkiye'si/İstanbul'u 18. Yüzyılın İngiltere/Londra ve Fransa'sına/Paris'ine aynı yüzyılın Türkiye'sinden/İstanbul'undan daha fazla benzemektedir. Yani Türkiye, kim ne derse desin, kim nasıl değerlendirirse değerlendirsin, Batılılaşmıştır. Ve bugün Türkiye'de yaşayan insanların bununla, -teferruatta problemler olsa da-, esasa müteallik bir sorunu da yoktur. Türkiye batı kültürünü içselleştirmiştir. Bu, bir taraftan bakıldığında bir yabancılaşma, başka bir kültüre benzeyerek kendi olmayı terk etme gibi gözükmekle birlikte, başka bir taraftan bakıldığında durum daha farklı gözükmektedir; nitekim bu taraftan bakıldığında Batı kültürünün bir kısmını benimseyerek Türkiye'nin yabancılaşmayı bir kenara bırakın, Batı'yı da olabildiğince içine aldığı, bu yolla zenginleştiğini söylemek de mümkündür. Bu durum bir taraftan yine ilk bakışta çok ta anlaşılabilir bir durum değildir; ancak vakıa bu yönden oldukça açık ve seçiktir. Bu açık ve seçikliği anlamak için, bazı klişeleri terk ederek, bunları esaslı bir eleştiriye tabi tutmak gerekli ve yeterlidir. Klişe dediğim en önemli husus, Batı'nın eşi ve benzeri olmayan biricik bir "başarı hikayesi" olduğu ve kendisinden önceki medeniyet ve kültürlerle, onlardan mahiyet olarak farklı olması, dolayısı ile öncesi ile herhangi bir genetik iştiraki mevcut olmadığı inancıdır. Bu inanca göre Batı her şeyiyle yeni ve biriciktir; bu haliyle kendisinden öncekilerden belki bir canlının bir bitkiden istifade ettiği gibi istifade etmiş olabilir ve bu istifade gerçekleşikten sonra, o kültür ve medeniyet ile irtibatı, alınarak tüketilmiş, hazmedilmiş bir "gıda" ile bir insanın irtibatından mahiyet olarak farklı değildir. Bu klişe ile bakıldığında Türkiye'nin nasıl olup ta Batı kültür ve medeniyetini bu kadar ciddi bir şekilde üstlenmiş olmasına rağmen, hala niçin "batılı" olamadığının açıklaması yoktur.

Vakıa Türkiye batı kültür ve medeniyetini üstlenmiş olmasına rağmen, batılı değildir; bunu hemen herkes ittifakla söyleyecektir. Ancak ilginç bir şekilde Türklerin batı kültüründen üstlendiği batı kültürüne ait olduğu kabul edilen unsurlar Türkiye'de garip ve yabancı değildir. Altı çizilmesi gereken önemli bir husus vardır: Türkiye batı kültürünün tamamını üstlenmemiştir; onun üstlendiği sadece bir kısmıdır Batı kültürünün. Batıların Türkiye'de görmek, görenlerin anlamak, anlayanların da kabul etmekte zorlandığı husus, tam da burada zuhur etmektedir. Türkiye batı kültürünü olabildiğince almış, üstlenmiş ve hazmetmiş; ancak batılı olmamıştır. Bu bir anlamda Türkiye'nin "türkleşme, islamlaşma ve muasırlaşma" idealini gerçekleştirdiği anlamına gelmektedir. Bu sorunun cevabını bulmaya doğru bir adımı biz kısaca söz konusu klişenin, yani Batı medeniyeti'nin biricik ve istisnai

bir durum teşkil ettiği varsayımının doğru olmadığını fark ettiğimizde atmış oluruz. Çünkü Batı genetik olarak islam medeniyeti ile aynı kültürel genlere sahiptir ve bu genlerin bir kısmı, zaman içerisinde, itidal yitirerek daha ön plana çıkmıştır. Bu durum kısaca şu şekilde ifade edilebilir: Bir insan düşünün, onun gözleri aşırı büyük, dili aşırı uzun, buna karşılık kulağı kullanılmaya kullanılmaya daha az hassas hale gelmiş ve bu insan dokunma duyusunu aklından daha fazla kullanmayı itiyad haline getirmiş olsun. Bu insanın, gözünü, dilini, kulağını, ve diğer duyularını itidal içinde kullanan insan ile genetik bir farklılaşmasından bahsedilemez; burada sadece bazı -önemsiz sayılmayacak- aşırılıklar ortaya çıkmıştır; bu aşırılıkların aslı, itidal halindeki insandır. İtidal halindeki insan, bu aşırılıklarla farklılaşmış ve bunu bir mahiyet farklılığı olarak takdim etmeye çalışan insanın her halini anlayıp, değerlendirerek, hem aşırılıkları hem de duruma göre eksiklikleri tespit ederek, onunla irtibat kurabilir. Bizim batı medeniyeti olarak isimlendirdiğimiz hadise, itidalini yitirmiş islam medeniyetinden başka bir şey gibi gözükmemektedir. Bunu görmek için batı toplumlarının 16-19. Yüzyıllar arasındaki tarihlerini, Osmanlı toplumu ile irtibatı içinde okumak gerekli ve yeterlidir. İslam medeniyetinin bir mensubu, hatta taşıyıcısı olarak Türkiye'nin Batı medeniyeti ve modernite karşısındaki durumu bundan ibarettir. Demek oluyor ki, Türkiye'nin nasıl olup ta Batı kültürü ve medeniyetini üstlenmekle birlikte Batılı olmadığını, özündeki itidal ile anlamak ve açıklamak mümkündür.

Bütün bunlar Türkiye'de radikal bir Batı kültürü ve medeniyeti düşmanlığının, Türkiye'nin Müslümanlığından vazgeçmeden batı medeniyetini içselleştirmiş olması hasebiyle, hem imkansız, hem de anlamsız olduğunu hem açıklamakta hem de göstermektedir. Türkiye'de Batı medeniyeti düşmanlığı, kendi kendine düşmanlıktan başka bir anlama gelmez. Türkiye'de Batı medeniyeti düşmanlığı anlamsız ve saçmadır. Yani 19. Yüzyılın kültür ve medeniyet farkında esasını bulan "dost-düşman" ayırımına dayalı siyaseti, günümüzde, özellikle Türkiye ile Batı arasında kültürel çerçevede anlamlı gözükmemektedir. Bu durum tabii ki devletler (mesela Almanya ile İngiltere ve Fransa) arasındaki ihtilaflar ve bunun üzerinden bazı devletlerin diğerleri ile düşmanca ilişkiler kurmadığı veya kurmayacağı anlamına gelmez; ancak buradaki düşmanlık, tabir caizse iyi ile radikal kötü arasındaki mahiyet farkından kaynaklanan, uzlaşmaz bir düşmanlık değildir. Kısaca Türkiye, batı kültürü ile o kadar içli dışlı oldu ki, "Batı ve Türkiye" gibi bir ayırım artık çok ta anlamlı gözükmemektedir.

Diğer taraftan İslâm medeniyetinde insanlar arasındaki ilişkiler düşmanlık üzerine değil, teavün/yardımlaşma üzerine kurulur. Düşmanlık asli değil fer'i bir ilişki şeklindedir. Varlık düşmanlıkla değil dayanışmayla sübut bulur. Batıdaki sorun da zaten, fer'i olan bir ilişki şeklini asli olanın yerine ikame etmeyle alakalıdır. Batılılar açısından zor olan tam da burada ortaya çıkmaktadır. 19. Yüzyılın alışkanlıkları ile düşünmenin çok çeşitli cihetlerden ne kadar problemlili olduğunu kavramakta ciddi sıkıntıları bulunmasına rağmen, -belki çaresizlikten-, yine ona sığınmaya çalışıyorlar. Halbuki dünya artık 19. Yüzyılın dünyası değil; Fransızlar Cezayir'i işgal edemeyecekleri gibi, İngilizler Hindistan'a sahip olabilecek gücü kaybedeli bir asır oldu. Sömürgecilerin kurdukları düzeni yönetme konusunda Amerika, zamanında asıl sömürgecilerin yaptığı kadar bile, başarılı değil; girdiği ve müdahale ettiği her yeri tahrib ediyor. Batı'nın önde gelen mümessili, bir yıkım makinası gibi; dokunduğu hiçbir yer, onunla irtibat halinde olduğu müddet, iflah olmuyor. İflah olmak, ancak onunla irtibatı koparmak ile düşünülebilir hale geliyor. Kısacası sömürge şartları belli ölçüde, farkında olunarak ve olunmayarak bazı besleme sömürge aydınları tarafından sürdürülmeye çalışılsa da, sömürgecilik bitti. Dünya tarihinin son iki asrına damgasını vurmuş olan sömürge dönemi bitti; Batılıların artık, varlığın sesine kulak vererek, sömürge dönemi alışkanlıklarını terk etmesi gerekiyor. Batılıların önlerinde sömürge dönemi alışkanlıklarını terk etmekten başka bir alternatif bulunmuyor. Diğer taraftan batı dışı toplumlar da, artık sömürge olmadıklarının gittikçe daha fazla farkına vararak, buna uygun davranabilmeyi düşünebilmeleri gerekmektedir. Bu hususta Türkiye, sömürge olmadığına farkında olarak kararlar almanın ve uygulamanın imkanını bütün dünyaya gösterecek, bir "üsve-i hasene" olmak; bu hususta sadece batı dışı toplumlara değil, batılılara da "mâbihilistişhâd" olmak durumundadır. Bunun yolu aslında bellidir: yeniden varlığı esas alıp, teavün üzerinden itidali yaşayarak göstermek.

Bundan sonra Türkiye ile batı Avrupa toplumları birbirlerini ihmal ve inkar etmeden, birbirlerini karşılıklı olarak tanıyarak, daha önemlisi aynı gemide bulduklarının farkında olarak geleceği eşit ortaklar olarak şekillendirmeyi başarmanın yollarını aramaları gerekmektedir. Geleceği başka bir esas üzerine kurmak, imkan dahilinde gözükmüyor.